

diskuterede fænomen »småbyer«, »Kleinstädte« i den tyske tekst, d.v.s. urbane centre, der opstod i senmiddelalderen og aldrig nåede udover en betydning på det lokale marked, belyser Philippe Wolff problemet ved en analyse af forholdene i Toulouse, Herman Diederiks forholdene i de nordlige Nederlande, og V. V. Dorošenko Riga, sidstnævnte dog kun i 17. århundrede. Rolf Rodigasts bidrag går ind på Greifswald og dens borgeres indkøb af landjord i det 17. og 18. årh. Dette tema er lejlighedsvis blevet behandlet i vestlig forskning, for middelalderen f. eks. ved Richard C. Hoffmann, »Wrocław Citizens as Rural Landholders«, i festskriftet for Robert S. Lopez: *The Medieval City*, udg. af H. A. Miskimin e.al., Yale U.P. 1977, 293-311.

Udenfor de to temaområder har Stralsunds fhv. byarkivar Herbert Ewe fremlagt et par eksempler på billeder af skibe tegnet på historiske kort, mens Horst Wernicke, Greifswald, atter har vendt opmærksomheden mod spørgsmålet om kriterierne for medlemskab i hansen i dens første tre århundreder. Ved den nøgterne måde, på hvilken deltagerne i de to hansemøder har udført deres opgave, og ved det overordnede perspektiv, der i begge tilfælde har ført til nyindinger, er bogen blevet til et udmærket arbejdsredskab for nordiske historikere.

Tore Nyberg

NYERE TID

Leonora Christina: Heltinners Pryd. Udgivet efter afskriften i Karen Brahes Bibliotek af Christopher Maaløe. København, C. A. Reitzels boghandel 1977. 146 s.

Ludv. Holberg har i litteraturhistorien bl. a. fået lov at indtage pladsen som vor første feminist, men ikke helt med rette. Tanken om kvinders ligeværd og deraf følgende krav på borgerlig ligestilling med mænd var ikke ny, da han under pseudonymet Sille Hansdatter tog kønnet i forsvar; den hørte med til den humanistiske arv og havde yderligere fået styrke af naturretstænkningen. Ligesådan havde hans Heltindehistorier en lang række af forbilleder inden for europæisk litteratur, begyndende med Boccaccio. Også på dansk grund havde den særlige interesse for fremtrædende kvinder sat sig spor før Holbergs tid, og dette var han selv udmærket klar over. Han kendte således Otto Sperling d.y.s aldrig udgivne skrift *De foeminis doctis*, og har heri også fundet omtale af Leonora Christinas værk »om nogle berømmelige damer«, samt dets titel *Heltinders Pryd*, som han anfører i hendes biografi i *Heltindehistorier*.

Af Jammersmindet (som Holberg ikke kendte) fremgår det, at L.C. begyndte at tage excerpter om »alleslags rosværdige kvindepersoner« af de bøger hun fik råd til at købe, og havde rigelig tid at gennemarbejde, under den senere del af Blåtårnopholdet, og at hun ordnede dem under en lang række rubrikker efter personernes særlige fortrin, herunder også lærdom. Men da de ikke alle forekom hende at kunne regnes for heltinder, kom det endelige manuskript, som var færdigt før løsladelsen i 1685, kun til at omhandle tre grupper, nemlig de stridbare regerende heltinder, de trofaste og kyske, samt de standhaftige. Manuskriptet er forsvundet; men af dets første del findes en afskrift som nu er udgivet for Det danske sprog- og litteraturselskab, især vel som et monument i dansk prosahistorie, men også som et værdifuldt bidrag til lærdoms- og idéhistorien.

Stoffet er overvejende taget fra ret få bøger, især le Moyne's Gallerie des Femmes Fortes (1647), for det danskes vedkommende fra Huitfeldt, Krantz og Vedels Saxo. Dog har Sperling øjensynlig også skaffet L.C. oplysninger, bl. a. fra Torfæus' samlinger. De fleste kildehenvisninger i teksten er taget fra forlægget, men heri er der ikke noget specielt for studievilkårene i Blåtårn. Holberg arbejdede på samme måde. Mere interessant er det at følge L.C.s behandling af stoffet, der indimellem er ganske fri og sigter til at gøre

hendes heltinder mere rosværdige efter samtidens målestok, navnlig med henblik på kyskhed og trofasthed, eller at gøre deres skæbne mere interessant. Det er f.s.v. karakteristisk for den apologetiske situation som denne vor første heltindehistoriker står i, at hun ikke anfægter de traditionelle idealer og normer for hvad der er rosværdigt og interessant. Udgiveren fremhæver imidlertid at værket, i modsætning til Jammersmindet, synes at have været beregnet på offentliggørelse, og at L.C. derfor har måttet udøve en langt stærkere selvcensur her, f. eks. over for sine anskuelser om forfatning og religionsfrihed. Måske gælder dette også på andre, mere personlige områder. Alligevel kan man beklage at resten af Heltinders Pryd er gået tabt.

I en udførlig kommentar har udgiveren forsøgt at udrede kildeforholdene, dog uden at kunne komme til bunds alle steder, samt noteret de mange ortografiske rettelser mod manuskriptet, der er en overordentlig sjusket afskrift.

Torben Damsholt

G. Parker & L. M. Smith: The General Crisis of the Seventeenth Century. London, Routledge & Kegan Paul 1978. xi+283 s. £ 7.95.

Da Trevor Aston i 1965 publicerede bogen *Crisis in Europe 1560-1660* tog den meget naturligt sit udgangspunkt i E. J. Hobsbawms (intuitivt farvede) og H. R. Trevor-Ropers (temperamentsfulde) krisestudier, som begge fremkom i 1954, samtidig med Roland Mousniers store værk om 15- og 1600-tallets Europa. Sporene af denne tidlige diskussion mærkes endnu i Geoffrey Parkers og Leslie M. Smiths antologi, men også det kan have sin værdi. Bogen, hvis titel uden forbehold (og efter anm. mening med rette) – og iøvrigt med henvisning til samtidens egne fornemmelser – accepterer det generelle krisebegreb, optager således en række af de bidrag, som enten af sproglige eller andre grunde har været vanskeligt tilgængelige; det gælder således Ruggiero Romanos meget kategoriske forsøg på at tidsfæste skellet mellem 1500-tals- og 1600-talsstrukturer til 1619-22. Værdifuldt er det (ikke mindst fra undervisningsmæssige synspunkter), at John Elliotts 'Revolution and Continuity in Early Modern Europe' og Ivo Schöffers skeptiske 'Did Holland's Golden Age coincide with a period of Crisis?' er kommet med, den første ikke mindst ved sin betoning af reaktionerne i 1600-tallet mod statsmagtens overgreb mod privilegieorden og sædvaner, de konservative træk i periodens ustabilitet. Linien føres på denne måde direkte over til Niels Steensgaards grundlæggende analyse, som for første gang fremlægges for den internationale diskussion (se HT 12. r. IV. 1970-71, s. 475-504). På samme niveau ligger også dr. Parkers betoning af polariseringen af de internationale konflikter efter genåbningen af det spansk-nederlandske opgør 1621 og hans (måske lidt kategoriske) understregning af konflikternes materielle baggrund (fremfor konfessionelle); også de nordiske magters indblanding i trediveårskrigen (og dens konsekvenser) får derved nye dimensioner. Mindre interessant er den canadiske historiker, A. Lloyd Moores forsøg på klassifikation af 1600-tallets revolutioner, revolter, reaktioner eller opstande i en statsvidenskabelig knappologi.

Nye aspekter inddrages endelig i astronomen John A. Eddys forbilledligt klare redegørelse for »the 'Maunder Minimum': Sunspots and Climate in the Reign of Louis XIV«. Ironisk nok falder solkongens regeringstid nemlig meget nøje sammen med en periode af omtrent totalt fravær af solpletter og af forstærket kosmisk stråling, som spores i forhøjet koncentration af kulstof-14 i træer. Eddy påpeger gentagne gange mulighederne for, at disse fænomener kan have fremkaldt klimatiske forandringer, men afstår forsigtigt fra forhastede slutninger; sådanne antagelser forudsætter, at det vil være muligt at etablere bindende sammenhænge mellem klima, produktion og priser (eller andre symptomer). Hvad vi foreløbig ved er, at disse astronomiske fænomener åbenbart indtræder for